

VII. TITVLVS DE LIBERTATIBVS, ET LIBERTIS.

- I. Si mancipia, sive per scripturam, seu per testem manumittantur.
 II. Si alienus servus, vel commune mancipium manumittantur.
 III. De his, qui se liberos proclamaverint esse.
 IV. Si ad servitium repetatur qui in libertate est constitutus.
 V. Si ei, qui ad servitium repetendus est, aliquid auferatur.
 VI. Si eum, quem aliquis coram iudice liberum esse dixerit, postea in servitio repeteret velit.
 VII. Si timore compulsus quisquam servum esse dicat.
 VIII. Si ingenuus ad servitium repetatur, vel si servus se liberum dicat.
 IX. Quare data libertas debet revocari.
 X. Si libertus iniuriam faciat manumissori.
 XI. Ne contra patronum vel filios eius testif-
- cari audeat manumissus.
 XII. Ne testifcent manumissi.
 XIII. De rebus manumissi, si absque legitimis filiis moriatur.
 XIV. De conditionibus a manumissore in scriptura manumissi conscriptis.
 XV. De libertatibus servorum fiscalium.
 XVI. De libertis et rebus fiscalium servorum.
 XVII. Ne liberti vel progenies eorum cum posteritate patroni, aut coniugia connectant, aut eis insolentes existant.
 XVIII. Ne liberti religiosi ad obsequium reducantur hæredis.
 XIX. De libertis regum eorumque posteritate, qualiter exercitus tempore ad regiam potestatem concurrant, et cum quibus eos in publica utilitate proficisci oporteat.
 XX. De transgressoribus libertorum².

I. Antiqua. ³ Si mancipia, sive per scripturam, seu per testem manumittantur.

Si quis moriens per scripturam, aut præsentibus testibus, manumiserit mancipia sua, voluntas eius habeat firmatatem, dummodo infra sex menses trium aut quinque testium, quibus credi possit, testimonio comprobetur. Sed et libertis si quid donaverit, qui eos manumittit, aut libertatis ipsius scriptura contineat, aut testes qui adhibentur agnoscant; et res apud libertos donata permaneat.

II. ⁴ Si alienus servus, vel commune mancipium manumittantur.

Si quis alienum servum, vel commune mancipium manumiserit in fraude domini sui, libertas data non valeat. Ille vero, qui manumiserit alienum mancipium, alterum præter illum dominum dare cogatur. Si vero dominus adquiverit ut ille liber sit, duos vicarios servos pro manumisso servo percipiat, et libertas data habeat firmatatem. Hæc eadem et de ancillis præcipimus custodiri. Si quis sane vult ex integro manumittere commune mancipium, presbyterum qui præsens est, vel diaconum commonemus ne huiusmodi libertates se fieri præsentibus permittant: quia hæc manumissio stare non poterit. Si quis autem commune mancipium vult a iugo servitutis absolvere, prius cum consortibus suis

dividat, et suæ vindicet potestati, aut certe cum his qui ei consorts sunt, id fieri vel pretio vel precibus elaboret; et sic, si voluerit, præsente presbytero vel diacono manumittat, et libertas data firmetur⁵. Quod si aliquis coram sacerdote vel diacono commune mancipium ex integro manumiserit, proprietatis suæ partem de mancipio amittat, et mancipium ad integrum censors illæ, qui non manumisit, obtineat. Nam si partem suam, quæ in eodem mancipio illi debetur, absolvere voluerit, prohiberi non poterit.

III. Antiqua. ⁶ De his, qui se liberos proclamaverint esse.

Si mancipia se in libertatem proclamaverint, spatium et tuitionem arbitrio iudicis accipient⁷, ut testes possint ad libertatis sua documenta perquirere. Sed tantum temporis spatium mancipiis concedatur, ut nec servitia dominis, nec beneficia proclamantibus denegentur.

IV. Antiqua. ⁸ Si ad servitium repetatur qui in libertate est constitutus.

Si in libertate constitutus ad servitium repetatur, non licet eum in custodiam mitti ab illo qui repetit; sed iudicis reservetur arbitrio, si debeat sub fideiussore consistere, dummodo nihil violentia pulsante patiatur.

¹ Legion. ingenium, y así en la ley.

² Legion. De manumissi, ne suos manumissores derelinquant, y así en la ley.

³ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

⁴ Legion. Antiqua.

⁵ Emilian. firma habeatur.

⁶ Toled. got. y Emilian. sin autor ni nota.

⁷ Card. obtineant.

⁸ Toled. got. y Emilian. sin autor ni nota.

LIB. V. TITVL. VII.

V. ¹ Si ei, qui ad servitium repetendus est, aliquid auferatur.

Si quis homini ingenuo vel liberto aliquid tulit, et postea eum sibi voluerit servum addicere; prius reddat quod tulit, et sic de eius conditione contendat.

VI. Flavius Cintasvintus Rex.

Si eum, quem aliquis coram iudice liberum esse dixerit, postea in servitio repetere velit.

Qui suo testimonio coram iudice quemlibet liberum esse dixerit, et postmodum eum ad servitium inclinare voluerit; alij illi mancipium e contrario reddat, et quem opprimere nitebatur⁹, in libertate permaneat.

VII. Antiqua. ¹⁰ Si timore compulsus quisquam servum se esse dicat.

Qui timore compulsus servum se esse extra iudicium dixerit, nullum præiudicium libertatis incurrat, donec in iudicio præsentetur, ut libertatem suam si probaverit, præsente iudice obtineat, aut si servus convincitur, statim dominio reformatetur.

VIII. Antiqua. ¹¹ Si ingenuus ad servitium repetatur, vel si servus se liberum esse dicat.

Si quis ingenuum ad servitium addicere voluerit, ipse doceat quo ordine ei servus advenerit: et si servus ingenuum se esse dixerit, et ipse simili modo ingenuitatis suæ firmam ostendat probationem. Iudex vero eorum recipere testimonium debet, quos meliores atque pluriores esse providerit. Quod si munieris acceptione corruptus iniuste turbaverit innocentem, tam iudex quam petitor¹², secundum legem aliam de his qui iniuste iudicaverint, componere non momentur.

IX. Antiqua. ¹³ Quare data libertas debeat revocari.

Qui servo suo vel ancillæ libertatem donaverit, et præsente sacerdote, vel aliis duobus aut tribus testibus hoc factum esse constiterit, id est,

¹ Toled. got. Legion. y Card. Antiqua.

² Toled. got. sin autor ni nota. Card. Ant. Legion. Fls. Cindasvindus. Antiqua. Lind. Antiqua. FLS, RCDS. Rex.

³ Card. conabatur.

⁴ Emilian. y S. J. R. sin autor ni nota.

⁵ Emilian. y Toled. got. sin autor ni nota. Card. Noviter emendata.

⁶ Emilian. y S. J. R. tam iudex quam petitor falsarii pena mulcentur, et secundum legem &c.

⁷ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

si ipsam libertatis scripturam coram legitimis testibus manifeste tradiderit, atque ita per eamdem libertatis scripturam definierit, ut ex tempore conditæ scripturæ liber ipse qui est manumissus permaneat, nihil sibi in eo conditionis reservans¹⁴: huiusmodi libertatem revocare non liceat, excepto si manumissori, eum qui manumissus est iniuriosum, aut contumeliosum, vel accusatorem, aut criminatorem esse constituerit: pro quibus iniuriis data libertas poterit revocari. Si vero ipse qui manumisit, dicat quod sub alio placito, aut definitione eum libertaverit; si per scripturam definitio ipsa minime claruerit, testes, qui præsentes fuerint, ante iudicem ipsum placitum vel definitionem dicere non graventur; et postmodum, quod placitum vel definitum fuerat¹⁵, stare iubemus.

X. Antiqua. ¹⁶ Si libertus iniuriam faciat manumissori.

Si libertus manumissori suo iniuriosus fuerit, aut si patronum suum pugno aut quolibet ictu percusserit, vel eum falsis¹⁷ accusationibus impetrerit¹⁸, unde ipsi capitis periculum comparetur, addicendi eum ad servitutem habeat potestatem: ita tamen ut apud iudicem probet causas superius comprehensas.

XI. Antiqua. ¹⁹ Ne contra patronum vel filios eius testificari audeat manumissus.

Filio vel hæredi manumissi libertatem non licet revocare, sed prioris sui vel parentum factum sine excusatione custodiat: ita tamen ut nec contra filios filiorum, libertus, vel omnis posteritas eius testimonium dicere permittantur: et si dixerint, non credantur a iudice, sed redeant ad pristinam servitutem. De aliis vero rebus aut causis, contra patroni filios vel nepotes tantum pro suo iure iuste contendant.

XII. Flavius Recesvintus Rex²⁰.

Ne testifcent manumissi.

Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere admittantur, excepto in aliquibus causis, ubi ingenuitas deesse dinoscitur, sicut permisum²¹ est et de servis: quia indignum nostra pensat clementia, ut libertorum testimonio ingenuis damna concutian-

⁸ Card. servans.

⁹ Card. fuerit.

¹⁰ Emilian. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹¹ Card. falsa accusatione.

¹² Toled. got. impegerit.

¹³ Emilian. Card. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹⁴ Legion. Antiqua. Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹⁵ Lind. præmissum.

tur. Qui vero de iisdem fuerint procreati, omnimodis ad testimonium admittantur.

XIII. Antiqua. ¹ De rebus manumissi, si absque legitimis filii moriatur.

Si manumissus sine filii de legitimo coniugio natus transierit, et ei patronus in libertate aliquid donaverit, aut forsitan de eius servitio discesserit, et alio se contulerit; omnia ad patronum, sive ad suos hæredes sine dubio revertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni, qui eum manumisit, consistens, aliquid de labore suo adquisierit, medietas exinde in patroni potestate consistat: et de alia medietate libertus faciendi quod voluerit, in eius potestate permaneat. Quod si alium patronum sibi elegerit, et sub eo aliquid adquisierit, medietas adquisita rei ad manumissorem concurrat: alia vero medietas ad manumissi proximos, sive servi sint sive liberi ², sine dubio revertatur, vel in quem voluerit hanc medietatem conferendi habeat potestatem: illud vero, quod ei manumissor donaverit, in patroni potestate permaneat. Similis et circa ancillas manumissas forma servetur: hoc tantum iustitia suadente adiicimus, ut nullus libertus sive liberta, a domina vel domino suo libertate percepta, manumissores suos, dum advixerint, derelinquant. Quod si facere præsumperint, et rem quam percepérunt ³ amittant, et ad domini vel dominæ suæ inviti reducantur obsequia.

XIV. Flavius Cintasvintus Rex ⁴.

De conditionibus a manumissore in scriptura manumissi conscriptis.

Qui mancipium suum per scripturam liberum faciens, constituerit fortasse non licere ei de peculio suo ⁵ aliquid iudicare; si quid exinde libertus libertave distraxerit vel donaverit, modis omnibus invalidum erit: patronus eius scilicet, aut patroni filii omnia sibi vindicatur. Certe si nulla talis conditio intercesserit, liberum erit illi, qui liber ⁶ est redditus, de peculio suo facere quod voluerit; aut etiam si ordinatus moriens filios legitimos non reliquerit, aut aliam quamcumque conditionem dominus eius per eamdem libertatis scripturam non statuerit ⁷, ad patronum, aut ad patroni filios universa res eius ad integrum pertinebit.

¹ Legion. Card. y Toled. got. Antiqua. Lind. Antiqua. FLS. GLS. RCDS. Rex.

² Card. y Legion. liberti.

³ Legion. percepérunt.

⁴ Legion. Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁵ Legion. de peculio suo facere quod voluerit.

⁶ Card. libertus.

⁷ Lind. instituerit.

⁸ Legion. Flavius Recesvintus Rex. Antiqua.

XV. Flavius Cintasvintus Rex ⁸.

De libertatibus servorum fiscalium.

Si res ambigua nequaquam occurreret, nulla futuris temporibus legem dandi necessitas immineret ⁹. Quia ergo sub libertatis obtentu, fiscalium saepe subreptione servorum, fisci vires adtenuantur; non invidemus bene meritis, sed obviamus fraudulenter incautis: statuentes scilicet, ut non aliter deinceps conlata servo fisci libertas ullatenus valeat, nisi regiae manus fuerit stilo ¹⁰ subscripta.

XVI. Antiqua. ¹¹ De libertis, et rebus fiscalium servorum.

Servis nostris sine permisso nostro libertatem mancipiis suis dare non sinimus: quod si dede- rent, libertas data non valeat. Sed hæc tantummodo libertas habeat firmitatem, quæ ex nostra præceptione conceditur. Simili modo servis nostri mancipia sua, aut terras ad liberos homines non liceat venditione transferre, nisi tantummodo aliis servis nostris vendendi habeant potestatem. Quod si terras sive mancipia ecclesiæ sive pauperibus donare voluerint, donatio hæc vel voluntas nulla ratione subsistat. Illud enim tantum eis pietatis contemplatione concedimus, ut pro animabus suis ecclesiæ, vel pauperibus de aliis facultatibus suis largiantur: et si præter terras vel mancipia nihil habeant facultatis, tunc de terris atque mancipiis eis vendendi tribuimus potestatem; ita ut, sicut supradictum est, a servis nostris tantummodo, quod conservus vendiderit, comparetur: nec liber ¹² ullus ad contractum huius emptionis adspiret. Pretium autem, quod de terris vel mancipiis acceperint, erogare pro animabus suis ecclesiæ ¹³ vel pauperibus non vetentur.

XVII. Flavius gloriōsus Recesvintus Rex ¹⁴.

Ne liberti vel progenies eorum cum posteritate patroni, aut coniugia connectant, aut eis insolentes existant.

Interdum vidimus excessum licentiamque servorum, et dolere coacti sumus ignominiam dominorum. Quidam enim a dominis suis libertate percepta, generationis progenie decurrente, adtentant aut ipsi aut posteritas eorum, cum progenie dominorum, vel deinceps ¹⁵ copulare con-

⁹ Emilian. impelleret.

¹⁰ Emilian. titulo.

¹¹ Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

¹² Card. libertus.

¹³ Card. ecclesiæ.

¹⁴ Card. Fls. Chds. Rex. S. J. R. Antiqua. Legion. y Toled. got. sin autor ni nota.

¹⁵ Emilian. indecens.

iungium, vel molestias inferre posteritati manumittentium. Sicque in adversum parte conversa, quia ingenita libertas gratia dono fit nobilis, ideo generosa nobilitas inferiori tactu fit turpis. Atque inde claritas generis sordescit commixtione abiectæ conditionis, unde abdicata servitus adtollit titulos libertatis. Ut ergo et naturæ splendor ortus sui dignitate non careat, et servitus sibimet reminiscens indebita et inconcessa non appetat, bene iubetur, ut si quorumlibet quicunque liberti, sive ex eorum stirpe quandoque progeniti, ex genere manumissorum, vel ex eis decurrente, quamvis longa progenie, coniugium præsumperint adtempare, aut manumissores, vel eorum posteritatem, ipsi vel eorum progenies ¹, extra iusta negotia sua, propter suas vel propter aliorum actiones convexaverint, aut læserint, eisque molestias sive damna concusserint, vel aliquid adversus eos factione quacunque egisse visi fuerint; in eorum, quos molestaverint, evidentem servitutem mox redeant. Quia impium satis est, ut dum conditio servitutis absolvitur, dignitas libertatis impediatur; et dum servus erigitur, filius abdicetur; atque inde filii damna sustineant, unde ad nocendum potiuntur servi licentia.

XVIII. Flavius Recesvintus Rex ².

Ne liberti religiosi ad obsequium reducantur hæredis.

Quoslibet de quorumcumque libertis aut specialiter ecclesiastici dignitas sublimavit honoris, aut præfixis sanctorum locis deputavit vel ordo religionis, vel ordinatio manumittentis, non erunt ad dominium ³ patrociniumque reducendi contentione qualibet hæredis. Quod enim gloriosius Deo adhædere censemur, obsequiis hominum religari honestate nulla sinitur.

XIX. ⁴ Fls. gls. Egica Rex.

De libertis regum, eorumque posteritate, qualiter exercitus tempore ad regiam potestatem concurrant, et cum quibus eos in publica utilitate proficiunt oporteat.

Tunc rite nostri regiminis patriam, promulgata

¹ Emilian. Legion. Card. Toled. got. y S. J. R. proprie-
tatis.

² Toled. got. sin autor ni nota.

³ Card. Legion. y Lind. ad hominum patrocinium reduci-
dendi.

⁴ Esta ley XIX. que falta en el códice Vigil. se ha
llla en el Legion. Card. Toled. got. y S. J. R., y se ha
insertado aquí por traerla el códice castellano.

tis legum censuris, regere procuramus, quum et his, qui contra hostem gloriæ nostræ decertant, utilitate maxima providemus, et vindicators terræ nostræ proculdubio cernimus. Et licet, faveente Deo, gentes nostræ affluant copia bellatorum, nihil tamen officit, si de illis augean- tur insuper acies ad repulsionem hostium exter- norum, qui ex familiis fisci per regias auctoritates libertatis gratiam meruerunt. Vnde quia necesse est, ut illic præbeant ex ratione suffec- tum, unde meruisse lætantur absolutionis statum; ob hoc speciali sanctione iubemus, ut deinceps tam ipsi quam omnis eorum posteritas, tempore exercitus nostri, omnes ad regiam celsitudinem incunctanter occurrant: ut cum quibus exercitus expeditionem peragere possit, præsentialiter eos clementia principalis instituat. Qui- cumque vero ex eis, ut dictum est, tempore exercitus domi residere præsumpserit, et mini- me cum ceteris, sicut regalis ordinatio fuerit, in publicam expeditionem perrexerit; noverit se ad propriæ servitutis iugum reverti, ex quo eruptus libertatis meruerat personam adsumere. Illi tantummodo hanc erunt sententiam modis omnibus evasuri, qui, ordinante Principe vel comite suo, aliquid iniunctum in publicis utilitatibus ad peragendum acceperint, vel quos patens agritudo, aut quorundam impedimen- tum nullatenus properare permiserit.

XX. ⁵ Flavius Egica Rex ⁶.

De transgressoribus libertorum ⁷.

Sæpe audivimus ⁸ multosque cognovimus liberto-
tos, relinquentes manumissores suos, quos et domi-
nos esse testamur: quia voluptuosam ⁹ voluntatem dum relaxato fræno servitutis habuerint,
æquales dominis suis, vel eorum successoribus se esse adfirmant. Quod nos modo et debita ve-
neratione, et salubri ordinatione censemus, et valitura lege sancimus: ut quicunque liberto-
rus, aut liberta, vel filii libertorum, si manumissores suos, sive eorum filii vel nepotibus, suisque prolibus, qui ex nepotibus fuerint geniti, quocumque tempore de eorum patrocinio qua-
cumque subtilitate, vel ingenio, aut argumento fraudis, se vel leviter auferre voluerint, tunc in tempore transgressionis careant libertate. Filii tamen, qui de eisdem fuerint geniti sic erran-
tes, prædicta superioris legis constitutione tra-
dendi sunt perenniter servituri.

⁵ En el Emilian. falta esta ley.

⁶ Legion. Fls. Egica, et Vitiza Reges. Antiqua. S. J. R.

Egica et Vitiza Reges.

⁷ Legion. De manumissi, ne manumissores suos derelin-
quant. Toled. got. De transgressione libertorum. S. J. R.

Ne liberti suos manumissores derelinquent.

⁸ Toled. got. Legion. y S. J. R. vidimus.

⁹ Lind. voluptuosa voluntate erumpunt.